

Jacques Elias – filantrop luminat*

Acad. Gabriela Marinoschi

Celebrăm astăzi o sută de ani de la dispariția unui mare binefăcător al Academiei Române și al culturii române, în sensul ei cel mai complet. A fost dat acestei personalități de o mare modestie și lipsită de orice ostentație să contribuie la propășirea societății românești, atât în timpul vieții, prin rolul său în mediul financiar-bancar al acelor vremuri, cât și mai ales după aceea. Desigur că au existat în epocă și alte acte filantropice în beneficiul Academiei Române, dar niciunul dintre acestea nu s-a ridicat la valoarea și efectele testamentului din 1914 al lui Jacques Elias, deoarece aspectul cel mai important este că acest legat a avut ca efect nu numai ajutorarea unor persoane în mod individual, ci s-a concretizat într-o contribuție majoră la avansul sociocultural al societății românești, prin alegerea ca principale obiective de investiție educația și sistemul sanitar.

Ne putem întreba: de ce anume a făcut Elias o astfel de donație și, în al doilea rând, ce l-a îndemnat să se orienteze prin actele sale de caritate către educație și sănătate?

La prima întrebare un răspuns este cert, cred. Un om din familia și de condiția lui, un membru de vază al comunității evreiești, dar și al societății înalte a vremii, un om recompensat de regele Carol I în numeroase rânduri prin titluri de onoare și medalii pentru contribuția sa la dezvoltarea economiei românești nu putea lăsa o mare avere să se disipeze fără rost. Avea conștiința unei responsabilități etnice, în primul rând, dar și structurale, de a perpetua munca unei familii dăruind roadele ei societății.

La a doua întrebare, putem doar imagina un răspuns. Elias nu a fost un bancher oarecare. Era

clar un profesionist în domeniul financiar, un intelectual și un om cu viziune, lucru recunoscut de societatea vremii. Să nu uităm că regele Carol I l-a numit consilier regal, fapt care dovedește aprecierea extraordinară de care se bucura. Probabil că și din această poziție a observat suferințele societății românești de atunci și, ca om luminat, a realizat că actul caritabil pe care dorea să îl facă își putea găsi menirea adevărată în direcțiile identificate de el cu mari lipsuri, în care era necesară o schimbare, dar în care se și putea construi ceva durabil, care să dăinuie.

Iată de ce cred că a ales educația, crearea de școli, insistând în special pentru cele de cultură practică, așa cum încurajase și dezvoltase în anii precedenți de reformă a învățământului și Spiru Haret. A dorit să se construiască un gimnaziu și o școală profesională în București și să se acorde premii și burse de interes practic și științific prin intermediul Academiei Române. Au beneficiat, fără nicio discriminare, multe instituții de educație și cultură: Fundația Universitară Carol I, Facultatea de Medicină pentru laborator, Societatea pentru învățătura poporului român, Școlile israelite de băieți și fete de rit spaniol din București și Viena, dar și Școala evanghelică din București, pentru a enumera doar câteva.

Pentru sistemul sanitar, cu totul unică a fost ideea de a se construi un spital în condițiile cele mai moderne și perfecționate, așa cum s-a și întâmplat. Și nu numai. A lăsat sume pentru polyclinici, leagăne de copii, pentru Societatea pentru profilaxia tuberculozei. Cum spuneam, cunoștea profund societatea românească și a identificat perfect ce anume ar fi ajutat-o atunci, având în

**Alocuțiune rostită la sesiunea omagială dedicată filantropului Jacques Elias (1844–1923)
(16 mai 2023, Aula Academiei Române)*

vedere precaritatea fondurilor publice destinate educației și sănătății.

De-a lungul anilor, au beneficiat ca urmare a generozității sale copii care au învățat la școlile înființate, tineri care și-au îmbogățit studiile, ca urmare a burselor primite, institute ale Academiei și alte instituții sau persoane care au primit donații pentru susținerea activității lor științifice sau artistice, persoane care au primit îngrijiri în Spitalul Elias sau în alte instituții medicale sau sociale și multe persoane care au avut într-un fel sau altul ajutoare din averea lui.

Este de menționat că, exceptând actele de pură caritate, acest sprijin presupunea că acela care beneficia de el trebuia să îl folosească în activitate, în munca sa. S-a mai gândit Elias și la ajutorul săracilor, de preferință prin muncă, acolo unde se putea. De mai multe ori revine în testament ideea de muncă, tot o chestiune legată de educație.

Toate acestea au făcut din moștenirea lui Elias o adevărată instituție în cultura română, al cărei rol este greu de subestimat și de egalat. Astfel, el se dezvăluie nu ca un filantrop pur și simplu, ci ca un spirit luminat, vizionar și umanist.

Aș mai gândi o justificare pentru aceste daruri nu înspre altă parte, ci către societatea românească, ceea ce îl consacră și ca un mare patriot. Elias era adânc legat de țara care îl împământenise în 1880 cu dispensă de stagiul prin votul Adunării Deputaților și Senatului. Îi plăcea să meargă la „conacul” de la Sascut, în fapt o casă modestă pentru un om extrem de bogat. Era însă locul său de suflet, unde a cunoscut îndeaproape viața și nevoile oamenilor și a investit mult. Aici a pus și bazele industriei zahărului în România. Însă, revin, investiția sa cea mai importantă a fost făcută pentru accesul copiilor fără posibilități la învățătură și educație, prin burse pentru copiii săraci, prin înființarea atât a școlilor, cât și a cantinelor școlare. La Sascut avem astăzi Liceul Tehnologic Agricol care îi poartă numele, construit de Fundație în 1974.

Elias a câștigat o avere și a reușit să o protejeze în timpul vieții, pentru că a fost capabil să o facă și și-a respectat munca. De aceea a știut cum să-și reinvestească averea și după moarte, în mod folositor „pentru binele public”, cum spune el în testament. A fost o donație unică prin valoarea și mai ales prin scopul ei.

A fost și un om bun care s-a gândit la toți, la păturile defavorizate, lăsând prin testament să se împartă bani și mâncare la săraci, să se ofere un prânz sâmbăta la un local al Comunității (prânz pe care îl oferea și în timpul vieții, prin tradiție, căci așa făcuse anterior și familia sa), dar și bani și mâncare de Paște și de Crăciun la săraci, indiferent de cult. Nu mai amintesc și alte acte de caritate menționate în testament, ce se fac și astăzi în numele lui de către Fundația Menachem H. Elias, care continuă și opera de mecenat pe care el a gândit-o.

Aș mai dori să menționez un fapt important: alegerea Academiei Române ca legatar universal a fost o soluție deosebit de inspirată a sa. Elias a realizat că, prin statutul său de for cultural suprem, Academia era instituția care ar fi avut forța să ducă la îndeplinire legatul său. Acest lucru s-a și văzut imediat după începerea preluării averii sale din străinătate. Prin respectul și considerația de care se bucura inclusiv în afara țării, Academia a reușit să obțină bunurile din averea lui Elias, negociind și fiindu-i acceptate sume minime pentru unele taxe de succesiune, preluând altele chiar gratuit, fapt care altfel ar fi costat mare parte din avere. Tot ce s-a făcut la început, cu mari eforturi, s-a datorat prestigiului Academiei care a fost asocierea ideală pentru Elias în a-și desăvârși opera.

Evocând pe Jacques Elias, mai trebuie să facem o observație în contextul istoriei românești din ultimii 150 de ani. Este vorba despre rolul marcant al comunității evreiești în evoluția societății românești și în particular, a culturii române. Vorbim nu numai despre contribuția profesioniștilor, cărturarilor și în general a intelectualilor evrei, dar și despre cea a marilor bancheri și filantropi cum au fost membrii familiei Elias.

În această lumină, comemorăm un mare patriot român de origine evreiască; asemenea multora din etnia sa s-a identificat cu idealurile și nevoile națiunii române. După o viață de 79 de ani, prin acest act unic de generozitate și noblețe, Jacques Elias și implicit familia Menachem H. Elias au mai trăit încă o sută de ani în memoria multor generații, asigurându-și dreptul la nemurire prin moștenirea culturală lăsată. Li se cuvine tot respectul și recunoștința noastră.